

Noord-Italië

De regio's in deze gids

(zie de kaart aan de binnenzijde van het omslag)

1	Piemonte en de Valle d'Aosta	blz. 109
2	Ligurië	blz. 173
3	Lombardije en het Merengebied	blz. 215
4	Venetië en Veneto, Friuli-Venezia Giulia	blz. 323
5	Trentino-Alto Adige/Zuid-Tirol	blz. 431
6	Bologna en Emilia-Romagna	blz. 471

Noord-Italië

Vertaling	Theo Scholten
Eindredactie	Travelingo
Opmaak	Jan Bos, Asterisk*, Amsterdam
Omslagfoto	Shutterstock – Mario Savoia
Oorspronkelijke titel	Italie du Nord
Oorspronkelijke uitgever	Michelin, Parijs
Uitgevers	Anne Teffo (Michelin, Parijs) Lieven Defour (Lannoo, Tielt) Irène Lainey, Catherine Girard
Eindredactie	Lucie Dejohanet, Maura Marca, Elisabetta Rossi, Erica Zane, Eva Cantavenera, Philippe Longin, Julie Wood, Véronique Nègre
Redactie	Christelle Le Déan Keppie&Keppie, Varsenare Évelyne Girard, Thierry Lemasson, Stéphane Anton, Michèle Cana, Marie-Claude Backe-Amoretti, APEX Cartographie, DzMap Algérie
Grafisch ontwerp	
Omslagontwerp	
Cartografie	
Met dank aan	Didier Broussard, Hervé Dubois, Pascal Grougon, Marie Simonet

© Michelin, Nederlandse tekst Uitgeverij Lannoo, nv, Tielt, 2014

© Cartografie: Michelin

Het redactieteam heeft de grootste zorg besteed aan de samenstelling en de controle van deze gids. Maar omdat de gegevens voortdurend gewijzigd worden, moet de praktische informatie (prijzen, adressen, bezoeken, telefoonnummers, bezienswaardigheden, internet-adressen) worden beschouwd als een aanwijzing. Het is dan ook best mogelijk dat bepaalde info bij het verschijnen van deze gids niet helemaal correct of volledig is. Wij kunnen daar niet verantwoordelijk voor worden gesteld.

Deze gids bestaat voor en door u; u bewijst ons dan ook een grote dienst door eventuele tekortkomingen of vergissingen te melden. Aarzel niet om ons uw opmerkingen en suggesties over de inhoud van deze gids mee te delen. Bij een eerstvolgende bijgewerkte editie zullen wij daar rekening mee houden.

Contactadres

De Groene Reisgids
Uitgeverij Lannoo
Kasteelstraat 97
B-8700 Tielt
degroenereisgids@lannoo.be

De Groene Reisgids
Uitgeverij Terra Lannoo bv
Papiermolen 14-24
NL-3994 DK Houten
degroenereisgids@terralannoo.nl

www.lannoo.com

D/2014/45/239 - NUR 512
ISBN 978 94 014 1177 6

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

1/ DE REIS VOORBEREIDEN

NAAR NOORD-ITALIË

Met het vliegtuig.....	10
Met de trein.....	10
Met de auto.....	10
Met de bus.....	11

VOOR HET VERTREK

Regionale weetjes	13
Het weer	13
Nuttige adressen	13
Formaliteiten	14
Uw budget.....	15
Overnachten	15
Uit eten	18

WAT IS ER TE DOEN?

Rubrieken in alfabetische volgorde	19
---	----

MET HET GEZIN

Bezienswaardigheden en activiteiten.....	26
---	----

MEMO

Evenementen	28
Leestips.....	29
Cd-tips	30
Filmtips	31

2/ NOORD-ITALIË ONDER DE LOEP

NATUUR EN LANDSCHAP

Contrastrijk reliëf.....	34
--------------------------	----

NOORD-ITALIË VANDAAG

Het rijke, dynamische noorden	39
-------------------------------------	----

LEVENS Kunst

Het land van 'la dolce vita'	42
Mode.....	44
Design	45

GASTRONOMIE

Een symfonie van smaken	46
-------------------------------	----

Kunst en Architectuur

De antieke beschavingen	49
Een rijk verleden.....	51
ABC van de architectuur.....	69
Enkele kunsttermen	73

Cultuur

Literatuur.....	76
Muziek.....	82
Film.....	87
Enkele beroemde personen	91

GESCHIEDENIS

De erfenis van het verleden.....	96
Verenigd Italië	102

3/ STEDEN EN BEZIENSWAARDIGHEDEN

1 PIEMONTE EN DE VALLE D'AOSTA

Turijn	112
Vercelli	144
De Langhe en Monferrato	148
Cuneo	155
Saluzzo	158
De Valle d'Aosta	162

2 LIGURIË

Genua	176
Het Schiereiland van Portofino.....	198
De Ligurische Riviera	202

3 LOMBARDIJE EN HET MERENGEBIED

Milaan	218
Bergamo	251
Brescia	259
Mantua	266
Cremona	276
Pavia	280
Het Merengebied.....	288

4 VENETIË EN VENETO, FRIULI-VENEZIA GIULIA

Venetië	326
De Lagune van Venetië.....	367
De Riviera van Brenta	373
Padua	376
Vicenza	387
Bassano del Grappa	396
Verona	400
Treviso	414
Triëst.....	420
Udine	426

5 TRENTINO-ALTO ADIGE/ ZUID-TIROL

Trento	434
Bolzano/Bozen	442
Merano/Meran	447
Vipiteno/Sterzing	453
De Dolomieten.....	455
Belluno	468

2 BOLOGNA EN EMILIA-ROMAGNA

Bologna.....	472
Ferrara	484
De Podelta	492
Ravenna	495
Rimini.....	501
San Marino.....	506
Faenza	508
Modena.....	510
Parma.....	516
Piacenza.....	531

Register	536
Kaarten en plattegronden	551
Woordenlijst.....	552

Voor het vertrek

Regionale weetjes

Emilia-Romagna

Regionale hoofdstad: Bologna

Oppervlakte: 22.445 km²

Bevolking: 4.432.418 inwoners

Friuli-Venezia Giulia

Regionale hoofdstad: Triëst

Oppervlakte: 7858 km²

Bevolking: 1.235.808 inwoners

Ligurië

Regionale hoofdstad: Genua

Oppervlakte: 5418 km²

Bevolking: 1.616.788 inwoners

Lombardije

Regionale hoofdstad: Milaan

Oppervlakte: 23.859 km²

Bevolking: 9.917.714 inwoners

Piemonte

Regionale hoofdstad: Turijn

Oppervlakte: 25.399 km²

Bevolking: 4.457.335 inwoners

Trentino-Alto Adige

Regionale hoofdsteden: Trento en Bolzano

Oppervlakte: 13.607 km²

Bevolking: 1.037.114 inwoners

Valle d'Aosta

Regionale hoofdstad: Aosta

Oppervlakte: 3264 km²

Bevolking: 128.230 inwoners

Veneto

Regionale hoofdstad: Venetië

Oppervlakte: 18.365 km²

Bevolking: 4.937.854 inwoners

Het weer

De beste tijd om Italië te bezoeken is in de maanden april, mei, juni, september en oktober, wanneer het weer zacht is en de toeristen en zonzanbidders de bezienswaardigheden en vakantiecentra nog niet overstroomd. Voor de echte strandliefhebbers zijn juni en september de beste maanden.

Juli en augustus kunnen maar beter vermeden worden, niet alleen wegens de hitte, maar ook omdat het dan zomervakantie is, met alle gevolgen van dien (hogere prijzen, langere wachttijden enz.).

In de lente en in de zomer kunt u het best lichte kleding en een trui meenemen. Een zonnebril en zonnehoed zijn aan te raden. Degenen die in de bergstreken verblijven, moeten wandelschoenen en warme kleren bij zich hebben. Buiten het zomerseizoen regent het vaak, vooral in de Povlakte, houd daar dus rekening mee.

Nuttige adressen

BUREAU VOOR TOERISME

Wend u in de eerste plaats tot het kantoor van de **Italiaanse Nationale Dienst voor Toerisme (ENIT)** in Brussel (het Italiaans Verkeersbureau in Amsterdam is opgeheven):

ENIT (Ente Nazionale Italiano per il Turismo) –

Vrijheidsplein 12 -

1000 Brussel -

☎ 02 647 11 54 -

fax 02 640 56 03 -

brussels@enit.it

DE REIS VOORBEREIDEN

OFFICIËLE INSTELLINGEN

Italiaanse ambassade in

Nederland (Ambasciata d'Italia a L'Aja) – Alexanderstraat 12 - 2514 JL Den Haag - ☎ 070 30 21 030 - fax 070 36 14 932 - www.amblaja.esteri.it

Italiaanse ambassade in België – Emile Clausstraat 28 - 1050 Brussel - ☎ 02 64 33 850 - fax 02 64 85 485 - www.ambbruxelles.esteri.it

Bibliotheek van het Italiaans Cultureel Instituut in Amsterdam – Keizersgracht 564 - 1017 EM Amsterdam - ☎ 020 626 39 87

Bibliotheek van het Italiaans Cultureel Instituut in Brussel – Livornostraat 38 - 1050 Brussel - ☎ 02 53 82 379

GESPECIALISEERDE REISAGENTSCHAPPEN

Fundadore Travels – ☎ 020-624 55 58 - www.fundadore.nl

Minerva Reizen – ☎ 0297- 71 23 75 - www.minervareizen.nl

Emozioni – ☎ 02 512 74 64 - www.emozioni.be

Meer gespecialiseerde reisagentschappen vindt u op internet.

INFORMATIE VOOR GEHANDICAPTEN

Een aantal bezienswaardigheden die in deze gids worden beschreven (musea, paleizen enz.) is toegankelijk voor gehandicapten. Ze zijn aangeduid met het symbool . Het symbool () betekent dat het gebouw niet volledig aangepast is en slechts gedeeltelijk rolstoeltoegankelijk is.

Meer informatie over de toegankelijkheid van bezienswaardigheden voor gehandicapten is te verkrijgen via ☎ 800 810 810 of ☎ (+39) 645 53 96 07 - www.superabile.it.

Uitgeverij Vannini heeft een gids uitgebracht met bezienswaardigheden en evenementen in Noord-Italië die toegankelijk zijn voor mensen met verschillende soorten beperkingen: *Guido al Turismo Sociale - Nord Italia* (€ 18). Bij deze uitgave horen een website en een telefoonnummer:

www.turismosocialeitalia.it - ☎ 030 31 33 74.

Per regio geven de websites waarop de musea en bezienswaardigheden worden gepresenteerd doorgaans aan of deze rolstoeltoegankelijk zijn (zoals bijvoorbeeld de museum-website van Alto Adige: www.musei-altoadige.it).

Er is ook informatie te vinden op www.disabili.com.

Voor uitvoeriger informatie over de toegankelijkheid is het raadzaam vooraf telefonisch contact op te nemen met het museum dat u wilt bezoeken.

WEBSITES

Interessante websites ter voorbereiding van uw reis zijn:

www.enit.it: site van het Italiaanse Bureau voor Toerisme, zeer volledig met alle praktische inlichtingen.

www.museionline.it: informatie over alle Italiaanse musea.

www.touristie.com: praktische onlinegids met wetenswaardigheden, overnachtingsmogelijkheden en een forum.

www.fsitaliane.it: website van de Italiaanse Spoorwegen.

Formaliteiten

BELANGRIJKE DOCUMENTEN

Paspoort of identiteitskaart

Ingezetenen van de Europese Unie hoeven voor een verblijf van minder dan drie maanden alleen in het bezit te zijn van een geldig paspoort of geldige identiteitskaart.

VOOR HET VERTREK

Kinderen van alle leeftijden dienen te beschikken over een eigen paspoort of identiteitskaart.

Niet-ingezetenen van de EU hebben een geldig paspoort en een visum nodig.

Documenten voor de auto

Behalve uw rijbewijs en de autopapieren is het raadzaam een internationaal verzekeringsbewijs, de zogeheten 'groene kaart', bij u te hebben.

HUISDIEREN

U moet in het bezit zijn van een certificaat (niet ouder dan 6 dagen) waaruit blijkt dat uw huisdier meer dan een maand en minder dan elf maanden geleden is ingeënt tegen hondsdoelheid. Het dier moet bovendien door middel van een chip of tatoeage gemerkt zijn en een door de dierenarts verstrekt paspoort hebben. Het dier moet minstens 3 maanden oud zijn.

Let op: Italianen hebben veel minder huisdieren dan wij. Veel hotel- en campinghouders weigeren huisdieren: raadpleeg de rode **Michelingids Italië** om een hotel te zoeken waar honden welkom zijn.

MEDISCHE ZORG

Om in Italië medische zorg te krijgen tegen dezelfde prijs als in het land van herkomst, dient u als ingezetene van de EU in het bezit te zijn van een **Europese ziekteverzekeringskaart**. Deze wordt verstrekt door uw zorgverzekeraar.

Opgelet: homeopathische geneesmiddelen zijn duur in Italië. U kunt ze beter zelf meenemen.

Uw budget

In het hoogseizoen (van maart tot oktober) worden de hotel- en restaurantprijzen doorgaans verhoogd. Het is dus aan te raden om

vooraf informatie in te winnen.

Beperkt budget – Met een kamer in een bescheiden hotel en maaltijden in een pizzeria of trattoria moet u rekenen op € 80 tot € 100 per dag.

Gemiddeld budget – Als u in een comfortabel hotel logeert en de maaltijden in een restaurant gebruikt, reken dan op ongeveer € 150 per dag.

Groter budget – Om de genoegens te smaken van een klassehotel en een gastronomisch restaurant, moet u ongeveer rekenen op € 250 per dag. Opgelet: dit is nog geen 'hoog' budget, want de luxehotels, zeker in de kunststeden, rekenen soms buitensporige prijzen.

INTERESSANTE FORMULES

Voor korte verblijven in bepaalde steden (vooral Venetië) is het raadzaam een reisagent te raadplegen. Met een all-in trein + hotel of vliegtuig + hotel kunt u een voordeliger prijs krijgen dan ter plaatse. Soms omvat het arrangement ook een kaart die toegang geeft tot diverse musea van de stad.

Overnachten

 U vindt onze selectie van overnachtingsmogelijkheden in het 'Adresboekje' aan het eind van elk hoofdstuk.

RESERVERINGEN

We kunnen u niet genoeg op het hart drukken uw logies lang vooraf te reserveren, vooral als u naar zeer toeristische streken of kunststeden gaat, en zeker van april tot oktober. Van november tot maart zijn de hotelprijzen doorgaans lager, behalve dan in de kunststeden, en heel wat etablissementen hanteren interessante tarieven voor een weekend of een lang weekend.

Als u de kosten wilt beperken en met eigen vervoer reist, aarzel dan niet om ver van de steden te loge-

Levenskunst

De levenskunst die Fellini in zijn cultfilm *La dolce vita* demonstreerde, is in Noord-Italië alom aanwezig, maar staat ver af van het cliché van het 'dolce far niente'. Schoonheid, elegantie en creativiteit gaan hier hand in hand met ambachtelijkheid, kwaliteit en professionaliteit. Sinds men-
 senheugenis smeedt en exporteert dit gebied de Italiaanse smaak en levenskunst. Het is een kwestie van passie.

Het land van 'la dolce vita'

HET ITALIAANSE LEVEN

De uitdrukking *dolce vita* wordt inmiddels bij uitstek geassocieerd met de film van Fellini, die in Rome werd gedraaid, maar is in hoge mate ook van toepassing op Noord-Italië en dat heeft te maken met de grote verscheidenheid aan landschappen, de vruchtbare artistieke smeltkroes in dit gebied en het milde klimaat. Levenskunst is het bindmiddel van alle Italianen, ook al verschillen levensstijl, karakter en taal (dialecten zijn hier echte talen) van regio tot regio.

La dolce vita: een kwestie van gevoel en welzijn – waarbij datgene wat belangrijk is de voorkeur geniet boven datgene wat dringend is – en van de vastberaden wil om het anders-zijn, de eigen verscheidenheid te benadrukken. Dat is een erfenis uit het verleden, toen stadstaten, leengebieden en koninkrijken met elkaar rivaliseerden. Nog steeds voelt de Italiaan zich meer verbonden met zijn stad of regio dan met zijn land, behalve wanneer het gaat om de *Squadra azzurra*, het nationale voetbalteam. Voor zover er sprake is van nationale trots

gaat die altijd gepaard met humor, jovialiteit en een verleidelijk soort elegantie, dezelfde elegantie die te zien is in de cafés, waaraan de Italianen zo verknocht zijn, en waar ontspannen of gehaast, aan de toog of op het terras, de befaamde *espresso* wordt gedronken, of de *macchiato*, een kopje sterke koffie met een wolkje melk.

PASSIE VOOR SPORT

In Italië is het voetbal, *calcio*, een tweede godsdienst, die de emoties hevig kan doen oplaaien, of het nu gaat om de nationale voetbalploeg, winnaar van de wereldbeker in 2006 en finalist op het EK van 2012, of om een plaatselijk elftal. In het noorden spelen de beste clubs, die ook het vaakst de *scudetto* (het kampioenschap) winnen. Het zijn ook de rijkste clubs, die vaak banden hebben met grote bedrijven. In Turijn regeert, naast Torino FC, de beruchte 'oude dame' Juventus (waarvan de familie Agnelli hoofdaandeelhouder is). Ook de hoofdstad van Lombardije telt twee rivaliserende clubs, AC Milaan (met als voorzitter Silvio Berlusconi) en Inter Milaan. Parma, Verona, Udine, Genua en Bologna zijn eveneens clubs die in de hoogste afdeling van het Italiaanse voetbal spelen,

Piazza San Marco in Venetië

J. Arnold / hemis.fr

de Serie A (het equivalent van de Nederlandse eredivisie).

Hoewel de bedragen die in het voetbal worden geïnvesteerd nog steeds extravagant zijn, weten de clubs zich tegenwoordig gebonden aan door de UEFA opgestelde Financial Fair Play-regels, die erop gericht zijn de clubs op langere termijn financieel gezond te houden en onverantwoorde transfersommen en salarissen tegen te gaan. Kort nadat deze regels ter bestrijding van financiële uitwassen in het betaalde voetbal van kracht waren geworden, werd de Italiaanse voetbalwereld opgeschrikt door enkele schandalen rond match-fixing. Maar niet alleen Koning Voetbal heeft zijn *tifosi* (supporters). Ook de wielersport kent veel fans en kenners, die bij grote koersen langs de kant van de weg staan: de Giro, de ronde van Italië, met in het noorden onder andere bergritten in de Alpen en de Dolomieten; de Tirreno-Adriatico, van de ene kust naar de andere; de Ronde van Lombardije; en eendagsklassiekers zoals Milaan-San Remo.

MOOIE AUTO'S

Ferrari, Lamborghini, Maserati – het zijn namen waaraan niemand voorbij kan gaan. De grootste auto- en motormerken, symbolen van perfectie in vormgeving en motortech-niek, zijn afkomstig uit Noord-Italië.

Ferrari, het rode merk met het steigerende paard, is gevestigd in Maranello, vlak bij Modena, op een steenworp afstand van de drietand van **Maserati**. Liefhebbers kunnen de testcoureurs van Ferrari aan het werk zien op het circuit van Fiorano. **Lamborghini**, met een vechstier als logo, zetelt in de provincie Bologna. Het merk is gekocht door Audi. **Alfa Romeo**, dat vormgeving combineert met sportiviteit, is een van de paradepaardjes van de Milanese industrie en maakt nu deel uit van de Fiatgroep in Turijn. Mooie motoren zijn hier ook te vinden: **MV Agusta** en **Moto Guzzi** zijn Lombardische merken. De beroemde **Ducati's** (merk in 2012 gekocht door Audi) worden gemaakt in Bologna. **Aprilia**, ten slotte, is gevestigd in Noale, bij Venetië.

Mode

Of het nu gaat om kunstenaars, stilisten of gewone burgers zonder enig artistiek talent: het lijkt erop dat de Italianen een aangeboren gevoel voor elegantie hebben. Die elegantie zie je terug in de dure etalages van de Via Montenapoleone in Milaan, maar ook in de lokale marktkramen. De 'relaxte' manier van kleden op zijn Italiaans is nooit synoniem met slordigheid, want als Italiaan moet je steeds een *bella figura*, een goed figuur, slaan.

EEN KORT OVERZICHT VAN DE MODE DOOR DE EEUWEN HEEN

13de eeuw: de soberheid van de voorgaande eeuwen maakt plaats voor enige verscheidenheid. Twee belangrijke innovaties zijn de **knoepen** en de **bril** (de allereerste bril in de kunstgeschiedenis was die van kardinaal Ugo di Provenza, op een fresco uit 1352 in de kapittelzaal van San Nicolò in Treviso).

16de eeuw: de tijd van de extravagantie. **Hakken** bereiken een lengte van wel 60 cm! In Venetië pleegt men te zeggen dat 'hakken de Venetiaanse dames zo groot maken op het San Marcoplein, dat het lijkt alsof de dwergen in reuzen zijn veranderd'. Ook worden de eerste **oorbellen** gedragen, al worden die als onwelveogelijk beschouwd omdat ze te zeer op 'Moorse' gewoonten geïnspireerd zouden zijn.

De term 'kostuum' dateert uit de 16de eeuw. Hij duidt op de wijze om zich te kleden, op de dracht zoals die gebruikelijk was. De term 'mode' komt op in de 17de eeuw en duidt op nieuwigheid in de manier om zich te kleden, met een ondertoon van tijdelijkheid.

18de eeuw: in Venetië zijn de **zwarte voile**, **maskers** en de **driekantige steek** erg in trek.

19de eeuw: lange jassen met hoge ceintuur zijn in de mode. Op het hoogtepunt van de romantiek zijn pofmouwen in trek en snoeren korsetten de damestaille in tot de fameuze 'wespentaille'. Curiositeit: de hoepelrok, een imposante geplooid onderrok met baleinen van paardenhaar, doet zijn intrede.

Vanaf 1950: zakenman Giovanni Battista Giorgini organiseert in 1951 in zijn villa in Florence de eerste modeshow met Italiaanse ontwerpen. Het is een groot succes en in 1952 wordt er in Florence een haute-coutureshow gehouden: de Italiaanse mode is geboren. Rome wordt al gauw het centrum van de haute couture en Florence wordt de stad van de accessoires en de modewinkes. Maar de confectie neemt een hoge vlucht in Milaan, waar textielabrikanten het gat in de markt zien en stilisten inhuren om collecties te ontwerpen. De Milanese mode is eenvoudig en vernieuwend, en er komen grote namen op, zoals Gianni Versace en Giorgio Armani. Die laatste maakt confectie voor mannen en ontwerpt broeken voor vrouwen die perfect aansluiten bij de sociale veranderingen van het moment.

CREATIVITEIT EN KNOWHOW

Milaan is al jaren een van de absolute wereldhoofdsteden van de mode, zoals Parijs en New York. De place to be voor jonge ontwerpers. Topcouturiers hebben er hun vaste stek. De modeshows die er worden georganiseerd, in april (herfst-wintercollecties) en in oktober (lente-zomercollecties), zijn grote evenementen. Maar ook de rest van Noord-Italië lijkt over te lopen van uitzonderlijk modeltalent.

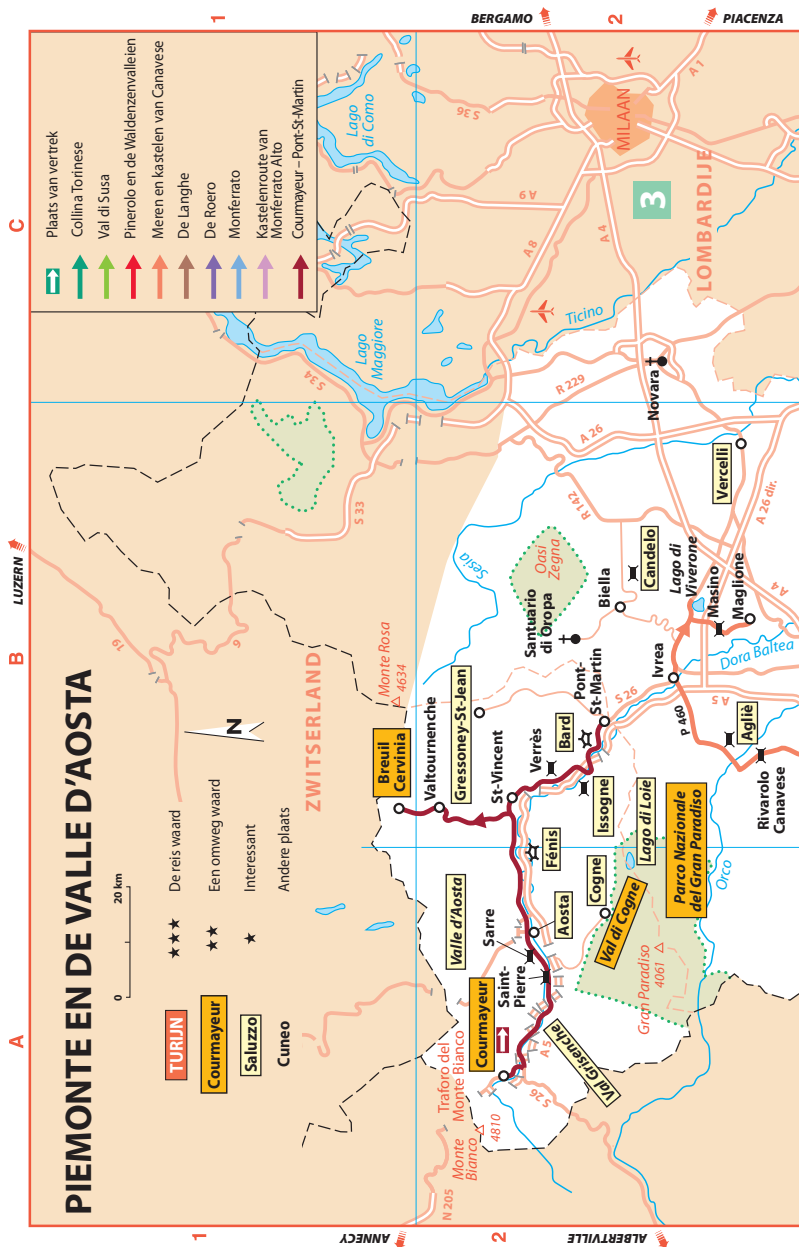
De grote merken

De creativiteit van **Giorgio Armani** wordt perfect samengevat in zijn befaamde 'ongevoerde jasje', in zijn avondjurken waar hij steevast

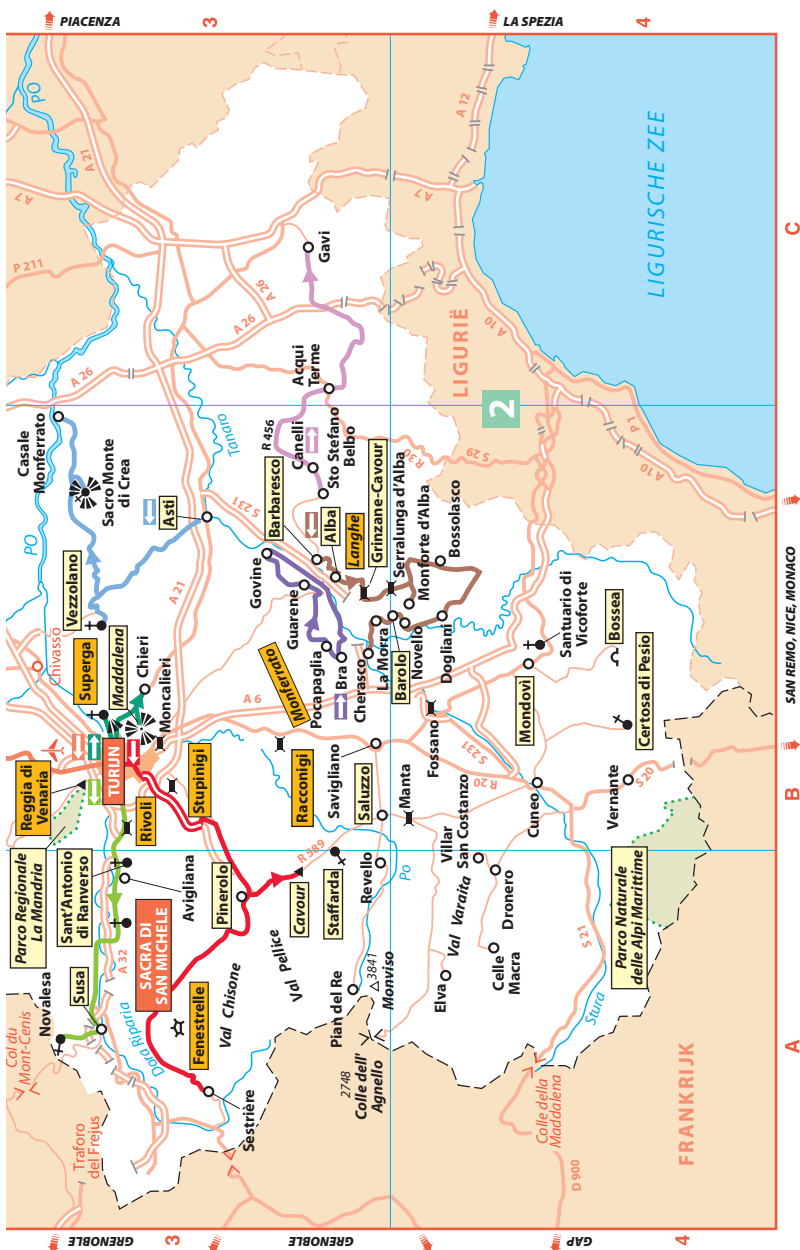
Piemonte en de Valle d'Aosta **1**

Michelinkaart 561

▶ TURIJN★★★ EN RONDRITTEN	112
78 km ten noordoosten van Turijn:	
▶ VERCELLI★	144
Ongeveer 85 km (Asti) ten zuidwesten van Vercelli:	
▶ DE LANGHE, MONFERRATO EN RONDRITTEN★★	148
63 km ten zuidwesten van de Langhe (Alba):	
▶ CUNEO	155
32 km ten noorden van Cuneo:	
▶ SALUZZO★	158
114 km ten noorden van Turijn:	
▶ DE VALLE D'AOSTA★ EN RONDRITTEN	162

PIEMONTE EN DE VALLE D'AOSTA

Torino

Turijn

907.563 inwoners

ADRESBOEKJE: BLZ. 137

INLICHTINGEN

Toeristenbureau – Piazza Castello/Via Garibaldi, Stazione Ferroviaria di Porta Nuova, Aeroporto Internazionale di Caselle - ☎ 011 53 51 81 - www.turismotorino.org. Tal van thematische brochures.

Rondleidingen – Er zijn diverse rondleidingen mogelijk: culinair Turijn, religieuze gebouwen, Made in Torino (rondleiding langs de grootste bedrijven van de stad – auto- en luchtvaartindustrie, design, gastronomie) in het Italiaans, Engels en Frans.

LIGGING

Regiokaart B3 (blz. 110-111) – *Michelin*kaart 561 G4-5. Turijn ligt aan de voet van de Alpen, aan het begin van de A4. De stad wordt door de A5 verbonden met Valle d'Aosta, door de A32 met de Susavallei en met Moncenisio, door de A21 met Piacenza en door de A6 met Coni.

AANRADERS

De grote pleinen van de stad (Piazza San Carlo, Piazza Castello, Piazza Vittorio Veneto); het Palazzo Madama met zijn museum; het Filmmuseum; een pauze in een van de historische cafés.

PLANNING

Turijn leent zich niet voor een kort bezoek. Het is moeilijk om de stad in minder dan twee dagen te bekijken. Trek ten minste een dag uit voor de wandelingen en kies musea afhankelijk van uw smaak en interesse.

MET KINDEREN

Een uitstapje naar de top van de Mole Antonelliana met de panoramische lift, een reis door de wereld van de film in het Filmmuseum, het Egyptisch Museum, het Automuseum en een chocoladeproeverij!

'De stad ligt in de mooiste natuurlijke omgeving ter wereld,' zei Le Corbusier volkomen terecht over Turijn. De lange straten met hun gelijkmatige bogengalerijen en gevels bieden een prachtige aanblik, met op de achtergrond de Alpen. De militaire traditie van het huis van Savoie gaf de stad een strak en streng karakter, wat tot uiting komt in de sublieme maar afgemeten en evenwichtige barok, die ver staat van de Romeinse weelderigheid. Turijn was de eerste hoofdstad van het verenigde Italië en was lange tijd de hoofdstad van de auto-industrie, maar is inmiddels sterk veranderd. Met een erfgoed dat deels van het huis van Savoie afkomstig is, kan de stad bogen op uitzonderlijke musea en op artistieke en muzikale activiteiten. In Turijn wordt ook lekker gegeten. Proef de specialiteit, chocolade, in de prachtige cafés met lambriseringen, marmer en kroonluchters. Echt een stad om te ontdekken.

De piazza San Carlo
Calle Montes/Photononstop

Wandelen Plattegrond II (blz. 121)

HET HISTORISCH CENTRUM A2/B1-2

► **Wandeling 1** met groen aangegeven op de plattegrond. Reken op ongeveer een dag, inclusief musea. Vertrek van de Piazza Carlo Felice.

Via Roma A2-3

In de belangrijkste winkelstraat van de stad, tussen het station Porta Nuova en de Piazza Castello, vindt u talloze luxewinkels. De modernistische architectuur uit de jaren dertig (met name in het eerste stuk, gezien vanaf het station) komt grotendeels voor rekening van de rationalistische architect Marcello Piacentini. Aan de **Piazza Carlo Felice** staat het Hotel Roma, waar de schrijver **Cesare Pavese** (1908-1950) een einde aan zijn leven maakte (kamer 346).

★★★ **Piazza San Carlo** A2

Dit plein met harmonisch gerangschikte gebouwen is een mooi stedelijk architectonisch geheel. Aan de zuidkant flankeren de **Chiesa di San Carlo** en de **Chiesa di Santa Cristina** de Via Roma: de voorgevel van de Santa Cristina (links) met kandelaberzuilen bovenaan, is ontworpen door **Juvarra** (1678-1736), de bekende Siciliaanse architect aan wie Turijn enkele van de mooiste gebouwen te danken heeft. In het midden van het plein staat het bronzen paard van Marochetti (1838, *wordt gerestaureerd*), een ruitermonument ter ere van Emanuel Filibert, die de Fransen in St-Quentin overwon (1557) en zo zijn grondgebied na 25 jaar Franse bezetting herwon (Vrede van Cateau-Cambrésis, 1559). Twee historische cafés, San Carlo en Torino, wedijveren in sfeer en luister onder de bogengalerij (zie *Adresboekje*, blz. 140).

De Via Giuseppe Luigi Lagrange, parallel aan de Via Roma, gaat voorbij de kruising met de fraaie **Via Maria Vittoria**★, een straat met barokke palazzi's, galleries, antiquairs, cafés en winkels, over in de Via Accademia delle Scienze. Van de mooie **Piazza Carlo Emanuele II**, die door de lokale bevolking 'Piazza

Carlina' wordt genoemd, voeren de Via dell'Accademia Albertina, rechts, en vervolgens de Via Cavour, links, naar andere bezienswaardige plekken: de **Aiuola Balbo**, de **Piazza Cavour** en, iets meer naar links, de intiemere **Piazza Maria Teresa**.

Keer terug naar de Via Accademia delle Scienze.

Palazzo dell'Accademia delle Scienze A2

Dit 17de-eeuwse paleis, gebouwd naar een ontwerp van Guarini, is de zetel van de Academie van Wetenschappen, die in 1757 werd opgericht door de wiskundige Giuseppe Luigi Lagrange. Het herbergt tevens het Museo Egizio, een van de grootste musea van Italië. Van 1865 tot 2012 bood de tweede verdieping plaats aan de **Galleria Sabauda★★**, de prestigieuze kunstcollectie van het huis Savoie, die momenteel voor een deel is ondergebracht in de Manica Nuova van het Palazzo Reale (zie kader).

★★★ Museo Egizio A2

Via Accademia delle Scienze, 6 - Beg. grond en 1ste verd. van het Palazzo dell'Accademia delle Scienze - ☎ 011 56 17 776 - www.museoegizio.it - dag. beh. ma 8.30-19.30 u - gesl. 25 dec. - € 7,50 - audiogids in het Engels, Frans en Duits.

 Dit is een van de grootste Egyptologische musea ter wereld, met historische collecties en voorwerpen die tussen 1900 en 1935 zijn opgegraven door de Missione Archeologica Italiana, waarvan Schiaparelli (directeur van het museum van 1894 tot 1927) en Farina, zijn opvolger, deel uitmaakten.

Het bezoek begint op de 1ste verdieping, waar de tentoongestelde stukken alle aspecten van de beschaving van het Oude Egypte belichten: het leven na de dood, de mummificatie, het schrift, het dagelijks leven, de Ptolemeïsche en de Romeinse periode. Niet te missen: de reeks **sarcophagen**, eenvoudiger tijdens het Middenrijk (2100-1580 v.Chr.), gebeeldhouwd tijdens het Nieuwe Rijk; een interessante verzameling **canopen** (vazen waarin de ingewanden van overledenen werden bewaard); een belangrijke collectie mummies, vergezeld van een aantal papyrusrollen (het befaamde **Dodenboek**). Bij de gereconstrueerde **grafkamers** (Gizeh – 2500 v.Chr.) hoort ook een uitzonderlijke verzameling **grafzuilen** (Middenrijk en Nieuwe Rijk). Vanaf de 4de eeuw v.Chr. (verovering door Alexander de Grote) werd de hellenistische invloed sterker (maskers, beelden); later – vanaf 30 v.Chr. – overheerste de Romeinse invloed (bronzen vazen). Een zaal is gewijd aan **inscripties**: hiërogliefen (die Champollion in 1824 ontcijferde) en hiëratisch schrift (het vereenvoudigde hiërogliefenschrift) op papyrus, kalkfragmenten en potscherven.

Op de begane grond is de spectaculaire **afdeling beeldhouwkunst★★** ondergebracht, die naast een twintigtal zittende en staande beelden uit Karnak van Sekhmet, de godin met de leeuwenkop, ook beelden van farao's omvat, met name uit het Nieuwe Rijk (1580-1100 v.Chr.), de hoogtijdagen van de farao's. Bij de herinrichting van het museum (die nog verder gaat na het vertrek van de Galleria Sabauda) heeft decorontwerper Dante Ferretti, wiens werk tot drie keer toe met een Oscar is bekroond (onder andere in 2012 voor *Hugo* van Martin Scorsese), deze ruimte ondergedompeld in een halfduister dat doorsneden wordt door zonnestralen die op de beelden vallen. Het effect is magisch! In een apart vertrek staat de **rotstempel van Thoetmozes III** (rond 1450 v.Chr.), die in 1965 werd geschonken door Egypte uit erkentelijkheid voor de hulp van Italië bij het redden van de Nubische vindplaatsen tijdens de bouw van de Aswandam. De tempel is overgebracht uit Elessiya (200 km ten zuiden van Aswan) en weer in elkaar gezet.

De **graftombe van architect Kha★** en zijn echtgenote Merit, die ongeschonden werd ontdekt, levert een perfecte illustratie van de dodencultus met zijn

MEESTERWERKEN VAN DE GALLERIA SABAUDA

Tijdens de werkzaamheden (naar verwachting in 2014 voltooid) zijn de belangrijkste schilderijen van de pinacothek te zien in de Manica Nuova van het Palazzo Reale (*ingang Via XX Settembre 88, naast de Duomo*) en in het Reggia di Venaria. Enkele van de interessantste werken zijn:

Kruisiging★ van Gaudenzio Ferrari (1475-1546)

Sint-Franciscus ontvangt de stigmata★★ door Van Eyck (1390-1441)

Passietaferelen★★ van Hans Memling (ca. 1435-1494)

Slapende oude man★★ van Rembrandt (1606-1669)

Visitatie★ en **Biddende priester**★ van Van der Weyden (1400-1464)

Maaltijd in het huis van Simon★ door Veronese (1528-1588)

Annunciatie★★ van Orazio Gentileschi (1563-1639)

Zoon van Karel I van Engeland★ door Van Dyck (1599-1641)

Landschappen★ van Bellotto (1720-1780)

huisraad (bedden, krukjes, koffers, linnengoed) en voedseloffers, tot en met de bloemenkransen die op de sarcofagen werden gelegd.

Tegenover het Palazzo dell'Accademia delle Scienze staat de imposante kerk **San Filippo Neri**, de grootste kerk van de stad. De bouw ervan, die eind 17de eeuw werd begonnen door Guarini, nam twee eeuwen in beslag. De kerk heeft een monumentale neoclassicistische gevel.

Piazza Carignano A2

Aan dit mooie plein staan het gelijknamige palazzo, een theater en het restaurant **Del Cambio**, een etablissement waar heden en verleden in elkaar overvloeien en dat graaf Cavour tot zijn gasten mocht rekenen. ☎ 011 54 37 60 - reserveren aanbevolen.

★★ Palazzo Carignano - Museo del Risorgimento A2

In dit schitterende barokke bouwwerk van **Guarini** met zijn originele en levendige voorgevel (*zie tekening blz. 72*) is Victor Emanuel II (1820-1878) geboren, de architect van de Italiaanse eenwording en de eerste koning van Italië (1861). Het gebouw biedt sinds 1935 plaats aan het **Museo Nazionale del Risorgimento Italiano**★★. Het is grondig opgeknapt ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van het verenigde Italië en toont een rijke collectie documenten en getuigenissen over de geschiedenis van het land van het einde van de 18de eeuw tot aan de Tweede Wereldoorlog, met bijzondere aandacht voor het risorgimento, bezien tegen de achtergrond van de internationale actualiteit. Tijdens een bezoek kunt u hier de **Sala del Parlamento Subalpino**★ zien, waar tussen 1848 en 1860 Cavour, Garibaldi, Verdi en Manzoni het woord voerden. De grandioze **Sala del Parlamento Italiano** werd na 1861 gebouwd om de steeds talrijkere volksvertegenwoordigers te ontvangen, maar is uiteindelijk nooit gebruikt omdat het regeringsapparaat tijdens de werkzaamheden naar Florence werd verplaatst. *Via Accademia delle Scienze, 5 - ☎ 011 56 21 147 - www.museorisorgimentotorino.it - dag. beh. ma 9.00-19.00 u - € 8.*

De **Piazza Carlo Alberto**, gedomineerd door een in de 19de eeuw toegevoegde vleugel in eclectische stijl van het Palazzo Carignano en de Nationale Universiteitsbibliotheek, gebouwd op de plaats van de stallen van het paleis, is verbonden met de Piazza Castello via de **Galleria Subalpina**★. Deze fraaie passage met een overkapping van glas en staal en versierd in art-nouveaustijl herbergt een aantal mooie boekwinkels en het **café Baratti & Milano**, dat in 1875 zijn deuren opende (*zie Adresboekje, blz. 140*).

Roemrijke geschiedenis van een voormalige hoofdstad

VAN DE TAURINI TOT DE SAVOIE

In de 1ste eeuw maakten de Romeinen van de hoofdstad van de Taurini (een Gallische stam) een militaire kolonie, met de naam Augusta Taurinorum. De gekerstende stad werd in het begin van de 5de eeuw de zetel van een bisdom. In de 6de eeuw werd ze toevertrouwd aan een Lombardische hertog; later kwam ze onder gezag van de Franken. Vanaf de 11de eeuw werd haar lot verbonden met dat van het **huis van Savoie**, wat bijna negenhonderd jaar zo zou blijven. De afstammelingen van Humbert Withand, die in 1056 overleed, heersten over Savoie en Piemonte, later ook over Sardinië en van 1861 tot 1946 als koning over heel Italië. De Savoies regeerden handig, waarbij ze afwisselend de paus of de keizer steunden, en later een evenwicht vonden tussen Frankrijk en de hertogen van Milaan. Daarmee versterkten ze geleidelijk hun greep op de streek. Begin 18de eeuw lieten Karel Emanuel II en Victor Amadeus II door de architecten Guarini en Juvarra grootse monumenten optrekken in de stad.

HAARD VAN HET RISORGIMENTO

Karel Emanuel III versterkte het belang van Turijn tijdens zijn heerschappij (1732-1773), door de administratie van zijn koninkrijk te hervormen en in de hoofdstad een strikte etiquette in te voeren die aan die van Versailles deed denken. In 1798 verjoegen de Franse troepen Karel Emanuel IV uit Turijn. Ze voerden een regime in dat gefundeerd was op de revolutionaire beginselen van 1789. Bij de val van Napoleon voerde Victor Emanuel I – die zijn koninkrijk zonder moeilijkheden opnieuw in handen had gekregen – evenwel een beleid door dat vijandig stond tegenover elke buitenlandse inmenging in de aangelegenheden van Piemonte. Turijn werd de kern van de strijd tegen Oostenrijk en het centrum van de Italiaanse unificatie. Als gevolg van de inspanningen van zijn minister **Cavour** om de Piemontese staat te reorganiseren, van de Frans-Piemontese alliantie tegen Oostenrijk en de overwinningen in Magenta en Solferino (1859), werd **Victor Emanuel II** uitgeroepen tot de eerste koning van Italië en werd Turijn de eerste Italiaanse hoofdstad. Het huis van Savoie regeerde over het schiereiland totdat in 1946 de Italiaanse republiek werd afgekondigd.

EEN INDUSTRIËLE EN INTELLECTUELE METROPOOL

Het avontuur van Fiat...

Dankzij de intensieve industriële activiteit werd Turijn de Italiaanse hoofdstad van de machinebouw. In de Piemontese hoofdstad ontstond de **Italiaanse automobiëlindustrie** met de oprichting van FIAT in 1889 door Giovanni Agnelli en van Lancia in 1906 door Vincenzo Lancia. Lancia werd in 1969 overgenomen door de groep FIAT. **Il Lingotto**, een historisch pand dat FIAT in 1920 heeft opgetrokken in de stijl van het functionalisme en waarbij avant-gardistische technieken werden gebruikt, zoals de spectaculaire testhellingen op het dak, werd door Le Corbusier 'een van de indrukwekkendste schouwspelen van de industrie' genoemd. Belangrijke bandenfabrieken, zoals die van Michelin, die

in 1906 zijn eerste buitenlandse fabriek opende in het beroemde gebouw aan de Via Livorna, en grote carrosserieontwerpers (onder wie Pininfarina) hebben bijgedragen aan de faam van de stad in de automobielsector.

... en de anderen

Iedereen associeert Turijn met Fiat, maar ook andere belangrijke bedrijven zagen hier het levenslicht: Lavazza, Caffè Vergnano, Cinzano, Martini & Rossi, Gancia, Caffarel en Peyrano wat de voedingsindustrie betreft; Aurora (vulpen en andere schrijfmaterialen); de banken San Paolo en Cassa di Risparmio di Torino; verzekeringsbedrijven SAI, Toro en Reale Mutua Assicurazioni; STET-Telecom Italia wat telecommunicatie betreft; Robe di Kappa, Superga en Invicta met hun sportkledij, de schoenenfabrikant De Fonseca en het in luchtvaart-techniek gespecialiseerde Alenia.

Turijn, cultureel centrum

Maar Turijn is ook trots op andere gevestigde tradities, met uitgeverijen zoals Einaudi, Lattes, Loescher, Paravia, SEI en UTET, de start in 1895 van *La Stampa*, een van de grootste nationale kranten, en een intense activiteit op het terrein van musicals, dankzij de aanwezigheid van het symfonisch orkest van de RAI en van het prestigieuze Teatro Regio.

Al deze tradities komen tot uiting in commerciële en culturele activiteiten, zoals de internationale boekenbeurs Salone del Libro di Torino (www.salone-libro.it), het muziekfestival *MiTo Settembre Musica* dat zich afspeelt in Turijn en Milaan (www.mitosettembremusica.it) en het prestigieuze *Torino Film Festival* (www.torinofilmfest.org), een hommage aan de filmkunst door een stad die tot de Eerste Wereldoorlog de hoofdstad van de Italiaanse filmindustrie was.

DE OLYMPISCHE WINTERSPELEN VAN 2006

Dat de stad in 2006 onderdak bood aan de Olympische Winterspelen, vormde een nieuwe stap in de culturele en toeristische aanpassing van de stad die een tiental jaar tevoren was ingezet, parallel met de achteruitgang van de industriële activiteiten. De nieuwe metro en de verzonken 15 km aan spoorweg die de stad in tweeën sneden, vergden gigantische inspanningen, met daarbovenop de bouw van sportaccommodaties, die door de grootste architectenbureaus werden ontworpen. Ook de culturele sector leverde zijn bijdrage door een indrukwekkend aanbod aan tentoonstellingen en evenementen. Aan alle dynamiek is nog geen einde gekomen.

DE TOEKOMST

De viering van de 150ste verjaardag van de Italiaanse eenwording in 2011, met grote tentoonstellingen in de OGR (Officine Grandi Riparazioni) en in de Reggia di Venaria, was voor Turijn een gelegenheid om haar reputatie als moderne en creatieve stad, als cultureel middelpunt en als centrum van de gastronomie, met een van 's werelds grootste gespecialiseerde supermarkten (Eataly) en de internationale smaakbeurs *Terra Madre*, te bevestigen. Omdat het toerisme ook een belangrijke rol speelt, worden er voortdurend grote projecten uitgevoerd, zoals de renovatie van station Torino Porta Susa en het Museo Egizio, de omvorming van de Officine Grandi Riparazioni in een centrum voor hedendaagse cultuur en wetenschappelijke innovatie, en de schepping van het **Polo Reale di Torino**, een groot museumcomplex dat de Galleria Sabauda, het Palazzo Reale, het Palazzo Chiablese, de Biblioteca Reale, de Armeria Reale, het Museo di Antichità en de Giardini Reali zal omvatten.

PIEMONTE EN DE VALLE D'AOSTA

★ **Piazza Castello A2**

Dit politieke en religieuze centrum van Turijn is ontstaan bij de herinrichting van de stad door de architect Ascanio Vitozzi (1539-1615). De voornaamste verkeersaders van de stad komen op dit weidse plein uit. U vindt er het Palazzo Reale en de bogengalerijen met daarachter het **Teatro Regio**. Het theater werd in 1740 ingehuldigd. Nadat het bij bombardementen in de Tweede Wereldoorlog zwaar beschadigd was geraakt, werd het herbouwd en in 1973 heropend. Een modern bronzen hek van beeldhouwer Umberto Mastroianni, **Odissea musicale**, sluit de hal van het theater af. Het plein heeft zijn naam ontleend aan het imposante gebouw in het midden, dat later is omgedoopt tot Palazzo Madama. Tussen de Via Roma en de Via Pietro Micca verrijst de 87 m hoge **Torre Littoria**, gebouwd in 1932, een omstreden wolkenkrabber die uitkijkt op 2000 jaar geschiedenis. Werp, voor u de bogengalerijen van het plein verlaat, een blik op **Caffé Mulassano** uit 1907 (zie *Adresboekje*, blz. 141).

★★ **Palazzo Madama A2**

Het paleis dankt zijn naam aan twee 'Koninklijke Dames' die er in de 17de en 18de eeuw verbleven: Christina van Frankrijk (1606-1663), weduwe van Victor Amadeus I, en Johanna van Savoie-Nemours (1644-1724), weduwe van Karel Emanuel II. Het kasteel werd in de loop van de 14de en 15de eeuw gebouwd op de resten van een Romeinse poort, de Porta Pretoria, een deel van de oude omwalling van Augustus. In het begin van de 17de eeuw, toen Christina van Frankrijk er woonde, werden een nieuwe gevel en een overdekt binnenplein aangelegd, zodat op de bovenverdieping een grote praalsalon kon worden gebouwd. De westelijke gevel werd in de 18de eeuw ontworpen door Juvarra, in het kader van een grootschalige wederopbouw, die stilgelegd werd bij het overlijden van Johanna van Nemours. De architect had net tijd om de grootse uitbouw met de hal en de **monumentale trap★★** (*vrij toegankelijk*) te maken, die geïnspireerd zijn op Franse en Romeinse voorbeelden, maar beter in verhouding lijken dankzij de zin voor evenwicht die de Turijnse barok kenmerkt. Het paleis, dat van 1848 tot 1864 de zetel was van de Subalpiene Senaat, herbergt het **Museo Civico d'Arte Antica★★**. In de hal zijn de verschillende bouwlagen van het gebouw zichtbaar gemaakt; de oudste dateert uit de Romeinse tijd.

★★ **Museo Civico di Arte Antica di Palazzo Madama A2**

Piazza Castello - ☎ 011 44 33 501 - www.palazzomadamatorino.it - ♿ - dag. beh. ma 10.00-18.00, zo 10.00-20.00 u - € 10.

Het stedelijk museum voor oude kunst toont aan de hand van 70.000 werken

IL CIRCOLO DEI LETTORI

Een mooi herenhuis uit de 17de eeuw (lange tijd de residentie van de ambassadeur van Frankrijk), salons waar oud en nieuw samenkomen (met gratis wifi), een leuk restaurant waar u lokale gastronomische specialiteiten kun proeven, een aangename cafetaria voor een lichte lunch, en de mogelijkheid om (met een beetje geluk of als u over een maandprogramma beschikt) uw favoriete auteur te zien die een openbare lezing geeft: dat zijn de onweerstaanbare ingrediënten van de voor iedereen gratis toegankelijke 'litteraire kring', de Circolo dei Lettori. Proef de sfeer, al was het alleen maar met een kop koffie in een van de met fresco's versierde salons. *Palazzo Graneri della Rocca, Via Bogino 9 - ☎ 011 43 26 827 - www.circolodeilettori.it*

TURIJN: ADRESBOEKJE

VERVOER

Aankomst/vertrek

Met de auto – Hoewel Turijn ver uit het centrum ligt (op slechts 100 km van Frankrijk), heeft het een goed netwerk van autosnelwegen, die de stad verbinden met diverse andere steden. Dankzij het bekende achthoekige grondplan en de brede lanen die in de 19de eeuw werden aangelegd, verloopt het (drukke) verkeer nog steeds vlot.

Met de bus – Het busstation ligt aan de Corso Vittorio Emanuele, 131 (www.regione.piemonte.it).

Met de trein – De belangrijkste stations zijn: Porta Nuova (*Corso Vittorio Emanuele II, 53*) en Porta Susa (*Piazza XVIII Dicembre, 8*). Station Porta Susa wordt ook aangedaan door de metro die van station Porta Nuova naar Collegno rijdt, ten westen van Turijn.

Met het vliegtuig – De internationale luchthaven van Turijn ligt 16 km ten noorden van de stad, in **Caselle Torinese** - ☎ 011 56 76 378 - www.aeroportoditorino.it. De belangrijkste nationale en internationale luchtvaartmaatschappijen verbinden de stad met andere grote steden in Italië en Europa. Een **taxirit** naar het centrum (ca. 30 min.) kost € 30 (vaste prijs bij de taxi's vooraan bij de uitgang). Taxiservice: ☎ 011 57 37 of 011 57 30.

De **pendelbussen** van Sadem (www.sadem.it) rijden vanuit de stad elke 30 à 45 min., van 5.15 tot 23.00 u; ze vertrekken van Porta Nuova – Corso Vittorio Emanuele II, hoek Via Sacchi – en Porta Susa – Corso San Martino, hoek Piazza XVIII Dicembre. Vanuit de luchthaven rijden ze ook elke 30 à 45 min., van 5.27 tot 23.00 u; ze vertrekken voor de aankomst-

hal, tegenover de uitgang van de nationale vluchten. Tickets zijn te koop (€ 6,50) bij de stations of aan boord van de bus bij vertrek uit Turijn (toeslag € 0,50); bij vertrek vanaf de luchthaven bij de kiosk in de vertrekhal, bij de automaat of in de aankomsthal.

De **trein** Torino-Ceres verbindt station Torino Dora in 20 min. met de Caselle en vertrekt ieder halfuur. U hebt hiervoor een 'Trenibus-kaartje' (€ 3,70) nodig. Bij station Torino Dora kunt u overstappen op de bus van DoraFly naar het centrum.

Vervoer in de stad

De beste manier om de stad te bekijken is te voet. Ook al is Turijn redelijk uitgestrekt, het historisch centrum is eerder compact en kan gemakkelijk worden verkend van onder de sierlijke bogengalerijen langs de voornaamste lanen.

☎ Op weekdagen is het centrum autovrij van 7.30 tot 10.30 u.

Openbaar vervoer – GTT - *gratis nummer* ☎ 800 019 152 - www.comune.torino.it/gtt. Kaartjes zijn te koop bij sigarenwinkels, kiosken en enkele bars. Er zijn verschillende soorten kaartjes: een gewoon stadskaartje (€ 1,50) is 70 min. geldig; een dagkaart (€ 5) de hele dag; een shoppingkaartje (€ 3) is na afstempeling 4 uur geldig, tussen 9.00 en 20.00 u.

☎ De **Torino + Piemonte Card** is 2 tot 7 dagen geldig en biedt gratis toegang tot meer dan 180 culturele bezienswaardigheden en op alle vormen van openbaar vervoer: 2 dagen € 25, 5 dagen € 34, 7 dagen € 35, Junior Card € 12 (<18 jaar, 2 dagen geldig) - www.turismotorino.org.

Metro – Een lijn van Val, de automatische metro, verbindt Stazione Fermi (Collegno) met Porta Nuova

PIEMONTE EN DE VALLE D'AOSTA

(Turijn) en wordt nog verlengd tot Lingotto. *Ma-vr 5.30-23.30, za 5.30-1.10, zo 8.00-22.00 u - per rit € 1,50.*

Taxi – Centrale Radio: ☎ 011 57 37; Radio Taxi: ☎ 011 57 30, ☎ 011 3399.

Fiets – Fietsen huren kan 's zomers in de stadsparken (50% korting voor houders van een Torino + Piemonte Card) - www.comune.torino.it

In het Parco della Mandria in Venaria Reale, een 1340 ha groot park op 15 km ten noordwesten van het centrum, zijn fietsen te huur en kunnen paardrijtochten en wandeltochten worden gemaakt.

Ook in de andere parken van de stad zijn fietsen te huur - ☎ 800 48 66 64 (*gratis nummer*).

BEZICHTIGEN

Torino + Piemonte Card – Zie 'Vervoer'.

Varen op de Po – Vanaf de Lungo Po Diaz vertrekken boten voor verschillende excursies op de rivier. Meer informatie: ☎ 011 57 64 733, *in Italië 800 019 152 (gratis nummer)* - www.comune.torino.it/gtt/turismo.

City Sightseeing Torino – *Terminus Piazza Castello/Via Garibaldi* - ☎ 011 53 51 81 - www.torino.city-sightseeing.it - *vanaf 10.00 u - jan.-febr.: za, zo; maart-dec. dag. - kaartje 24 uur geldig, € 15 (-10 % met de Torino + Piemonte Card).* Trek 1 uur uit voor een complete rondrit (met commentaar in zes talen).

Panoramische lift van de Mole Antonelliana – Met deze lift, die losstaat van een bezichtiging van het Filmmuseum, kunt u genieten van een spectaculair panoramisch uitzicht over de stad. Inlichtingen: ☎ 011 57 64 733, *in Italië 800 019 152 (gratis nummer)* - www.comune.torino.it/gtt/turismo.

OVERNACHTEN

☎ Ter gelegenheid van commerciële of toeristische evenementen kunnen de hotelprijzen iets stijgen; informeer bij het reserveren. Zie plattegronden I en II.

GOEDKOOP

Albergo Vinzaglio –

Plattegrond II A2 (buiten plattegrond) - *Corso Vinzaglio, 12 - ☎ 011 56 13 793 - www.albergovinzaglio.it - *gesl. in aug. - 14 kamers.**

Dit rustige hotel ligt op 20 min. lopen van het centrum. De kamers, enkele zonder badkamer, zijn functioneel en goed onderhouden. Uitstekende prijs-kwaliteitverhouding.

DOORSNEEPRIJZEN

B & B All'Orso Poeta –

Plattegrond II B4 - *Corso Vittorio Emanuele II, 10 - ☎ 011 51 78 996 - www.orsopoeta-bed-and-breakfast.it.* Kleine B&B in een mooi 19de-eeuws gebouw tussen de Po en station Porta Nuova. Prettige en goed uitgeruste kamers, met uitzicht op het Parco del Valentino of de Mole Antonelliana.

B & B Foresteria degli Artisti –

Plattegrond II B2 - *Via Artisti, 15 - ☎ 011 83 77 85 - www.foresteriadegliartisti.it.* Een charmant adres in een rustige wijk, op een steenworp afstand van de Mole Antonelliana en de drukke straten van het centrum. Gezellige en goed onderhouden kamers.

B & B Ai Savoia – **Plattegrond II A1** - *Via del Carmine, 1/b - ☎ 339 12 57 711 - www.aisavoia.it - *gesl. in aug.** Fraaie B&B in het Palazzo Saluzzo Paesana, in het artistieke en mondaine centrum van de stad. De kamers brengen een hommage aan de koningen en koninginnen van het huis Savoie.

Hotel Alpi Resort – **Plattegrond II B3** - *Via Bonafous, 5 - ☎ 339 25 81 330 - www.hotelalpiresort.it -*

29 kamers. Modern en aangenaam hotel vlak bij de Piazza Vittorio Veneto. Comfortabele en goed gemeubileerde kamers.

B & B Via Stampatori – Plattegrond II A2 - Via Stampatori, 4 - ☎ 011 81 29 677 - www.viastampatori.com. Gevestigd in het Palazzo Scaglia di Verrua, een van de mooiste palazzi van Turijn. Verfijnde accommodatie met een moderne inrichting, voor een alleraardigst verblijf in het hart van de stad.

Piemontese – Plattegrond II A4 - Via Berthollet, 21 - ☎ 011 66 98 101 - www.hotelpiemontese.it - 📍 - 37 kamers. Vlak bij station Porta Nuova. De kleurige kamers zijn met smaak ingericht. De mooiste, met balkenplafonds, hebben een bubbelbad. Een fijne veranda voor het ontbijt.

WAT MEER LUXE

Art Hotel Boston – Plattegrond I E2 - Via Massena, 70 - ☎ 011 50 03 59 - www.hotelboston torino.it - 86 kamers. Dit hotel in de chique woonwijk Crocetta, vlak bij de GAM, is schitterend ingericht in modernistische stijl. Alle kamers zijn ware kunststukjes. Het gebouw dateert uit 1911 en is onlangs aangepast om plaats te kunnen bieden aan hedendaagse kunstwerken en eclectische verzamelingen die onder meer kunstboeken, zeldzame grammofoonplaten en designvoorwerpen omvatten.

PURE VERWENNERIJ

NH Santo Stefano – Plattegrond II A1 - Via Porta Palatina, 19 - ☎ 011 52 23 311 - www.nh-hotels.com - 123 kamers. Uniek gelegen, recent designhotel tussen de Duomo, de Porta Palatina, de Quadrilatero Romano en het Palazzo Reale. De buitenkant doet denken aan een middeleeuwse toren; het interieur

combineert natuurlijke materialen en hightechdetails. Hamam.

UIT ETEN

🍽️ **Quadrilatero Romano** – De kleine straatjes tussen de Via Sant'Agostino en de Via delle Orfane zijn vergeven van de restaurants, cafés en wijnbars. Gezellige sfeer 's avonds.

GOEDKOOP

La Pescheria – Plattegrond II A3 - Via San Francesco da Paola, 27/A - ☎ 011 81 27 318 - www.lapescheria.com - gesl. zo en ma. U kiest een vis uit bij het buffet, u gaat zitten en hij wordt onmiddellijk bereid (rauw of gaar). Wees gewaarschuwd: er staat alleen vis op het menu, maar die is uitstekend!

Pastificio Defilippis – Plattegrond II A3 - Via Lagrange, 39 - ☎ 011 54 21 37 - www.pastificiodefilippis.com. De Via Lagrange is een culinaire straat, en deze zaak is er primus inter pares. Dat is al zo sinds 1872, het jaar waarin de ambachtelijke pastaproeftuin werd opgericht. De bistro is een perfect adres voor een *primo piatto* of een regionale specialiteit.

Re Calamaro – Plattegrond II A2 - Via Carlo Alberto, 7 A - ☎ 011 06 76 078 - www.recalamaro.it. Een sympathiek adres voor gebakken inktvis, zeekat, gamba's en kleine visjes. Om mee te nemen of ter plaatse op te eten.

DOORSNEEPRIJZEN

Arcadia – Plattegrond II A2 - Galleria Subalpina - ☎ 011 56 13 898 - www.ristorantearcadia.com - gesl. zo. In de schitterende Galleria Subalpina serveert dit even schitterende restaurant met veel liefde bereide regionale vlees- en visgerechten, maar ook exotische specialiteiten. Geraffineerde sushibar.